

Peuteren en Kleuteren

Peuteren en Kleuteren

De breintheorie over het leren van het jonge kind

Betsy van de Grift

Geactualiseerde heruitgave 2023

Colofon

Peuteren en Kleuteren

De breintheorie over het leren van het jonge kind.

Copyright © 2023 Betsy van de Grift

Exploitatierechten 2023 @ BETSY VAN DE GRIFT BV

Cover en illustraties: Steven Witbraad

Druk en bindwerk Probook, Utrecht.

ISBN 978-94-93303-44-7

NUR 847

NUR 854

Deze uitgave Peuteren en Kleuteren is een geactualiseerde bewerking van de originele uitgave uit 2014.

Ook verkrijgbaar als e-book ISBN 9789464804768

Deze uitgave is auteursrechtelijk en volgens het exploitatierecht beschermd. Noch de inhoud, noch de illustraties mogen zonder toestemming van de auteur en rechthebbende van de exploitatie, BETSY VAN DE GRIFT BV, worden gebruikt of gekopieerd. Daaronder worden onder andere verstaan het gebruik of verspreiden van foto's, screenshots, digitaal of papieren lesmateriaal, blogs of artikelen.

Bij gebruik van delen van de inhoud voor professionele of onderwijskundige doelen geldt het recht op naamsvermelding: Grift, van de B. (2023), Peuteren en Kleuteren; Probook, Utrecht.

Andere titels van Betsy van de Grift:

Kinderkoppie

De Lastige Kleuter

Jongensbrein/Meisjesbrein

De Kleutervriendelijke school

Het Managementboek voor de Kinderopvang

Vestigingsmanagement in de Kinderopvang

***Voor de totstandkoming van dit ambitieuze project heb ik
geprofiteerd van alles wat ik tot nu toe geleerd heb.
Ik wil mijn leermeesters (het is een groot en bont gezelschap)
bedanken!***

Betsy van de Grift
Hillegom, augustus 2023.

Inhoudsopgave

Peuteren en Kleuteren

Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

PEUTEREN EN KLEUTEREN

3

Voorwoord

10

Inleiding

13

Deel I De benadering van het jonge kind door onderwijs en opvoeding

15

Hoofdstuk 1 Een pedagogisch educatief aanbod

16

1.1 Opvoeding en kinderopvang

16

Hoofdstuk 2 Onderwijs aan jonge kinderen

41

2.1 Geschiedenis van het primair onderwijs

41

2.2 Onderwijs aan jonge kinderen

42

2.3 Kwaliteit van onderwijs

50

2.4 Het onderwijsdebat en de professionalisering

55

2.5 And never the twain shall meet (1.0)

55

Deel II De breinwetenschap en de breinontwikkeling van kinderen

57

Hoofdstuk 3 Het kinderebrein

58

3.1 Breinwetenschap

58

3.2 Hersenen, niet het verstand

63

3.3 De ontwikkeling van de hersenen

67

Hoofdstuk 4 Fasen in de ontwikkeling

80

4.1 De babyfase

80

4.2 Dreumesfase

82

4.3 De peutertijd

83

4.5 Het jonge schoolkind

86

Deel III Vroege breinfuncties

88

Hoofdstuk 5 Vroege breinfuncties

89

5.1 Zintuigen

89

5.2 Motoriek

94

5.3 Taal en spraak

96

5.4	Sociaal-emotionele ontwikkeling	104
5.5	Cognitie	110
5.6	Geheugen	113
5.7	Executieve functies	119
<i>Hoofdstuk 6 Slim jong kind</i>		<i>122</i>
6.1	Het opstartbrein	122
6.2	Onderweg naar ons slimme brein	125
6.3	Slimmer door training?	129
Deel IV	Het leren van het jonge kind	130
<i>Hoofdstuk 7 Vormen van leren</i>		<i>131</i>
7.1	We weten het meeste nog niet	131
7.2	Impliciet/onbewust, autonoom of expliciet/bewust inputleren	132
7.3	Ervarend leren	134
7.4	Patroonherkennend leren	137
7.5	Denkend leren	142
7.6	Vijftien regels voor goed peuteren en kleuteren	145
Deel V	Neuromythen over leren	147
<i>Hoofdstuk 8 Neuromythen</i>		<i>148</i>
8.1	De mythe van de gevoelige periodes	149
8.2	De mythe van de rijke leeromgeving	150
8.3	De mythe van de toenemende stoornissen	151
Deel VI	Theoretisch model Breinleren van het jonge kind	154
<i>Hoofdstuk 9 Het breinleren model</i>		<i>155</i>
9.1	Leren en onderwijzen	156
9.2	Samenvatting model Breinleren van het jonge kind	159
Deel VII	Samenvatting, conclusie en aanbevelingen	160
<i>Hoofdstuk 10 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen</i>		<i>161</i>
10.1	Samenvatting	161
10.2	Conclusies en aanbevelingen	164
10.3	And never the twain shall meet, 2.0	166
<i>Geraadpleegde en aanbevolen literatuur</i>		<i>168</i>

Voorwoord

Voor nieuwsgierige, leergierige en gedreven professionals die in het pedagogische educatieve-veld werken, is er natuurlijk al lang genoeg kennis voorhanden. Dikke pillen, fijne handzame boekjes, trainingen en leermethodes. Om daar nog wat aan toe te voegen moet je van goeden huize komen of je moet een heel bijzonder idee hebben. Er rust dus wel een zekere verdenking op mij dat ik dat toch wil gaan doen, iets te willen toevoegen bedoel ik, met dit boek *Peuteren en Kleuteren*.

Ik wil met *Peuteren en Kleuteren* drie dingen bevorderen:

Een: ik wil een vakinhoudelijke verbinding maken tussen de kinderopvang en de onderbouw van het primair onderwijs op het gebied van opvoeding en onderwijs. Ik zie dat nog veel te weinig. De talen verschillen, de visies staan soms haaks op elkaar en er is koudwatervrees. Onderwijs heeft haar diepgewortelde en ver doorontwikkelde onderwijskundige traditie. Het is een professie die, met een langdurend en cyclisch proces, de theorie aan de praktijk toetst en die verbetert. De kinderopvang is een jonge professie die worstelt met prille wetenschappelijke en theoretische kaders, wisselend en onstuimig (overheids-)beleid en de niet altijd overtuigende beroepsgerichte scholing.

Twee: ik wil de relatief nieuwe inzichten vanuit de neurowetenschap gebruiken als de brug waar alle jonge kind-professionals elkaar kunnen vinden. Deze 'breinwetenschap' als een 'teaser' voor het pedagogisch educatieve aanbod aan jonge kinderen, zou je kunnen zeggen. Het is geen pedagogiek (domein van de kinderopvang) en ook geen onderwijskunde of didactiek (domein van het onderwijs).

Mijn boek *Kinderkoppie* heeft die rol ook al kunnen spelen, merkte ik. En de breinwetenschap is bovendien leuk! Mensen horen er graag over, lezen er graag over en vinden daarom hopelijk *Peuteren en Kleuteren* ook interessant.

Drie: ik wil prikkelen en stimuleren. Al jaren ben ik geboeid door de 'spelen-of-leren-discussie'. U weet wel: die discussie waarin beurtelings wordt beweerd of bestreden dat peuters niet moeten leren, maar gewoon lekker mogen spelen. Dat kleuters niet getoetst moeten worden. Dat opbrengstgericht werken in de voor- en vroegschoolse periode verboden dan wel verplicht gesteld zou moeten worden. Onder die discussies liggen diepgevoelde waarden maar naar mijn idee ook mythen en misverstanden. Een van die misverstanden is dat er een verschil te maken is tussen spelen en leren en dat er een keuze gemaakt kan worden tussen beide in het aanbod dat volwassenen aan kinderen doen.

Ja, in de ogen van volwassenen is dat een interessant onderscheid, want wij verstaan onder 'spelen': iets wat je doet als je niks beters te doen hebt. En spelen dient pas dan gedaan te worden als het werken of leren klaar is. Dan mag je even spelen in het speekwartier... En onze kinderen, die gunnen we echt wel hun speekwartiertjes, maar we willen ook dat ze goed en veel leren. Want leren, dat brengt je verder. Spelen niet.

De tegenstanders van 'leren' zijn doorgaans niet veel genuanceerder in hun visie. Leren, zeggen zij, is een cognitieve bewerking die niet past bij jonge kinderen. Hun hersenen zijn daar nog niet aan toe. Daarom moet je jonge kinderen lekker laten spelen. Dat spel zal hen de ervaringen bieden die ze nodig hebben om naar een volgende fase (de cognitieve?) te gaan. Tot ze aan leren toe zijn.

Zo'n dichotome opvatting van 'spelen versus leren' dient geen enkel doel en is voor het jonge kind al helemaal geen opsteker. Want waar twee partijen kibbelen staat de ontwikkeling stil. Maar veel belangrijk is het, vind ik, dat de relatief jonge breinwetenschap ons leert dat, van foetus naar volwassenheid, ons brein een spannende ontwikkeling doormaakt waarbij het aldoor anders en beter gaat functioneren. En daardoor leert een jong kind inderdaad anders dan een kind van acht. En een kind van acht weer anders dan een puber. Leren is in dat opzicht eigenlijk een continuüm waaraan opvoeding en onderwijs zich voortdurend moeten aanpassen. Termen als

‘spelen’ of ‘leren’ zijn in de volle breedte van dat continuüm niet meer dan losse flodders die de lading niet dekken.

Het is mijn overtuiging dat de breinwetenschap ons uitdaagt om oude, maar verassend vaak nog leidende paradigma’s in de ‘spelen-versus-leren-discussie’ te herijken.

Met welk gezag ga ik dit boek, met een onmiskenbaar hoge dosis ‘breinfeiten’, aan het jonge kind-veld aanbieden?

‘Ik ben geen neurowetenschapper, maar weet er wel veel van’, zeg ik altijd bij mijn lezingen. Die kennis heb ik verworven door het bestuderen van tientallen boeken, honderden publicaties en het dagelijks volgen van alerts op het internet, daarbij geholpen door enkele mij bekende experts op dit gebied.

Niet iedereen vindt het fijn om veel te studeren, te lezen, video’s te kijken, podcasts te luisteren, te googelen en aantekeningen te maken, leeslijsten en verwijzingen bij te houden. Om te checken en te dubbelchecken. En om door te wroeten en dan vervolgens ’s nachts te liggen piekeren hoe alles nou ook nog het beste opgeschreven kan worden.

Ik wel, ik vind dat leuk.

Peuteren en Kleuteren moest, vond ik, geschreven worden, ik meende het te kunnen doen en ik wilde het doen. Vandaar.